

MISSIONEN I NYARE SVENSK TEOLOGI

AV TEOL. DR. HELGE P:SON BACKMAN

Det hör till ett av de mest typiska och mest vägande tecknen på den teologiska fronten av idag att missionstanken kommit att få en alltmera central och oomtvistlig ställning. Här har på de senaste åren skett en mycket markant utveckling, som vi ha all anledning att glädja oss över. Utan tvivel måste det betecknas som ett hälsotecken att missionen spelar en viktig roll för den teologiska forskningen. Konsekvenserna äro ju mycket stora både teoretiskt och praktiskt. När ett lands teologi fått med missionen som ett av de mest väsentliga momenten har den därmed fått en kompass för sitt eget arbete och kommer att utöva ett påtagligt inflytande på kyrkans hela liv.

Det har sitt särskilda intresse att inledningsvis något beröra den utveckling som här ägt rum. Vårt huvudintresse är visserligen att redogöra för det aktuella läget men en historisk återblick har sitt värde.

Det teologiska livet i Sverige från 1900-talets början går icke att bringa på någon enkel formel. I botten finns här som överallt i den protestantiska världen en växlande men tämligen stark underström av ortodox bibelteologi, vilken knappast fyller kravet på modern vetenskaplig metod. Så finns här ett mera färgstarkt än inflytelserikt liberalt skikt, där brytningen mellan den gamla och den nya tiden är högst markant. I stort sett föra icke dessa båda linjer in i framtiden. Detta torde däremot mera vara fallet med den säreget

svenska teologiska skapelse, som hör nära samman med den s.k. unglyrkorörelsen och har sina främsta representanter i Nathan Söderblom och Einar Billing, båda på en gång kyrkoledare och teologiska forskare.

Professorn i Nya Testamentets exegetik i Uppsala *Adolf Kolmodin* var en typisk representant för den reproducerande bibelteologien av konservativ och ortodox typ. På grund av personliga orsaker (han var bl. a. en av de första missionsledarna inom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen) kom han att särskilt intressera sig för missionen. Av hans hand föreligger en av de mycket få monografierna på svenska över missionens teologiska sida. Den bär titeln «Världsmissionens bibliska grund» (Uppsala 1920).

Framställningen bär i rätt hög grad karaktär av referat av bibelinnehållet och innehåller knappast någon diskussion. Typiskt är också att huvudparten ägnas åt Gamla Testamentet, medan det Nya endast betraktas som fortsättning och fullbordan. Kolmodin finner gott om belägg särskilt i profetskrifterna för det som han kallar den bibliska grunden för missionen. Vi måste nöja oss med att anföra Kolmodins sammanfatning: «Gud är en, och människosläktet är ett, ledande sitt ursprung från en stamfader med ett i varje människas inre förefintligt mer eller mindre medvetet behov av gemenskap med den ende sanne och levande Guden. I och med Abrahams och Israels utkorelse gives dem uppdraget att bliva bärare av välsignelse till jordens alla folk.» (s. 85.) Vidare innebar Messias' framträdande en medveten inriktning på en världsmision för Israel. Denna tanke kulminerar i den profetiska tanken om Herrens lidande tjänare.

Också i Nya Testamentet finns missionen klart motiverad. Särskilt anföras de stora Paulus-ställena Rom, 1:18—32, 2:3—5, o.s.v. Men också i evangelierna finnas dessa tankar. I stort sett kommer Kolmodin till det resultatet att den profetiska grunden för missionen om den lidande Herrens tjänare som offerar sitt liv för alla är förverkligad i det Nya Testamentet, där den korsfäste och uppståndne Kristus är det bärande motivet.

I den just då pågående diskussionen om äktheten av Matt. 28: 18—20 uttalar sig Kolmodin givetvis klart för ordets samhörighet med Jesus. «Missionsbefallningens universalism vilar på Jesu världsförsonargärning såsom sin i tiden lagda grundval» (s. 116).

Just frågan om missionsbefallningens äkthet har blivit föremål för en behandling av en annan svensk bibelforskare, nämligen *Johannes Lindblom*, nyss emeritus som gammaltestamentlig professor i Lund. Hans bok «Jesu missions- och dopbefallning» (Stockholm 1919) är en lärd och detaljrik framställning i denna för tiden högst typiska teologiska stridsfråga. Lindblom ställer frågan: Har Jesus kunnat giva en sådan befallning om universell hednamission? Bl. a. därför att de grekiska orden icke kunna ordagrant översättas till arameiska finner han det «oemotsägligt att Matt. 28:19 icke ordagrant återger något ursprungligt Jesusord.» (s. 37). Det är också betecknande att Harnacks åsikt i «Die Mission und Ausbreitung des Christentums» framställes som en stark anledning att tänka på det sättet. Lindblom kommer till det resultatet att orden i sin nuvaranda form icke kunna vara uttalade av Jesus men att det däremot synes vara ett väl betygat historiskt faktum att Jesus befallt hednamissionen (s. 54).

De båda förut nämnda ledande kyrkomännen och teologerna, Söderblom och Billing, vilka båda spelat en större roll för kyrkans praktiska handlande och det teologiska tänkandet än några andra forskare, ha visserligen inte givit någon samlad framställning av sin missionssyn, utan denna måste sökas i hela deras teologiska produktion. Vi äro emellertid lyckliga nog att för bådadera äga framställningar om deras ställning om missionen, båda tryckta i de minneskrifter som utgivits efter deras död och båda författade av Gunnar Dahlquist.

I uppsatsen «Ärkebiskop Söderblom och missionen» sammanställes mission och religionshistoria. *Söderblom* var som forskare religionshistoriker, och det är i detta sammanhang vi ha att finna hans tankar om missionen. Dahlquist finner först att Söderblom hyst en stor respekt för missionens betydelse för religionsvetenskapen (s. 242). I sina storslagna och berömda tankar om uppenbarelseregionen har Söderblom också kommit fram till ett missionsmotiv. Kristendomens särställning i religionernas rad beror på att den är «fullkomningen av en särskild Gudsuppenbarelse». Härur framspringer missionsmotivet. Det er icke kultur, icke medlidande, icke heller ett kyrkosamfunds utbredning, det gäller i missionen. Dess universalism är av samma slag som dess partikularism. «Det är Jesu person-

lighet som angår varje människa» som är det yttersta motivet. Med kraft betonas Kristi centrala ställning i detta sammanhang. Kristi kors är det starkaste beviset att Gud söker människor. Det är därför en logisk och praktisk nödvändighet för kyrkan att den missionerar (s. 248).

Den andre teologen och kyrkoledaren är *Einar Billing*. Dahlquist kallar sin uppsats om honom «Missionen i Einar Billings tänkande» (Einar Billing in memoriam, Stockholm 1940, s. 103—123). Billing har inte skrivit någon särskild bok eller uppsats om missionen, men den finns med i hans teologiska huvudverk samt i predikningar och tal vid missionärsvigningar. Redan i ett av sina tidigare arbeten «Försoningen» (1908) anför han Martin Kählers tankegång att missionen är kriteriet på Guds nåd gent emot världen, den nåd som kommer oss tillmötes genom Jesu död. Vid ett annat tillfälle talar Billing om hur Paulus i sitt grubbel över Israels förkastelse fick ana att just där han gick på Guds väg, arbetade han även på Israels frälsning. «På samma sätt får våra dagars mission då den inför Gud ser ut över sitt verk, se något av detsamma som aposteln. Fruktansvärt har missionen lidit. Dock har mycket av det vi trodde skulle bli till fördärv blivit till välsignelse... och vi börja ana, att missionen nu snart i en mycket större skala än hittills skall komma tillbaka med gåvor till den gamla kristenheten.»

Talen vid missionärsvigningar ge uttryck för en självständig missionssyn. Billing «fann alltid på nytt missionens förankring i det underbara sammanhang, som vi redan erinrats om: uppenbarelsen, utkorelsehistorien, Kristi fortsatta gärning eller hur vi vilja kalla det. Hans tal vittna om missionen såsom ett stycke av evangeliets outtömliga rikedom, som han skådar in i och där han finner nya sidor.» Dahlquist sammanfattar Billings missionssyn under följande synpunkter: 1. de icke-kristna religionernas ställning till evangeliet; 2. missionärens arbetsuppgifter; 3. de nya kyrkorna och deras utgestaltning av kristendomen.

Billing betonar starkt kraftmätningen mellan religionerna, där kristendomen intar en absolut särställning. Han ser missionärens gärning framför allt som ett vittnesbörd om den korsfästa och förhärligade Kristus. Inte minst ser han betydelsen av de unga kyrkornas tillväxt på missionsfältet. Folkkyrko-problemet på missions-

fälten ligger nära Billings teologiska huvudtankar i övrigt. Att missionen har en djup plats i denne stora mans hela tänkande vittnar inte minst hans psalm, Sv.ps. 380, om.

När man så kommer över till den innevarande tidens teologi, återfinner man vissa av de gamla frågeställningarna och tankegångarna, men samtidigt blir man slagen av den nya intensitet och självklara auktoritet, som missionstanken fått. Jag tror att man vågar säga att svensk teologi under 1940-talet kommit att på detta område få göra en av sina mest bestående insatser. Så mycket är redan tydligt att den starka ställning som missionen redan har och alltmer håller på att få i svenskt kyrkoliv i inte ringa grad beror på den goda fostran till missionssinne som de blivande prästerna erhålla vid universiteten.

När jag nu går att presentera de böcker och uppsatser som föreliggande och redogöra för deras tankar, är det i stark känsla av tacksamhet inför vad teologien här gjort och kommer att få göra. Redan 1937 publicerades en missionsstudie, där de nya tankarna fingo sitt första uttryck. Det är en i Sverige tämligen okänd liten skrift med titeln: *B. Sundkler — A. Fridrichsen: «Contributions a l'Étude de la Pensée Missionnaire dans le Nouveau Testament»* (Uppsala 1937). Den innehåller dels en framställning om missionen i evangelierna författad av Bengt Sundkler och har rubriken «Jesus et la païens» dels en syn på Johannesevangeliet, där missionen ställes i centrum, nämligen Fridrichsens «La pensée missionnaire dans le Quatrième Évangile».

Man kan samla hela den moderna synen på missionsmotivet i termen «den centrala missionstanken». Fridrichsen hävdar att «evangelisten vill låta sitt evangelium ersätta apostlarnas ord som i sin kroppsliga form, som viva vox för närvarande är stumt». Missionsstanken i Johannesevangeliet rymmer ingenting av propaganda utan innebär att det gäller att till en enhet samla alla Guds förskingrade barn. Det finns över hela världen människor som höra till Gud, som äro vända mot Honom, som äro sanningens barn, som leva i ljuset, sådana som Fadern drager till sig. Denna missionstanke har sitt klassiska uttryck i det kända ordet i Joh. 4:35—38 om skördetiden som är inne. Jesus är såningsmannen, lärjungarna få nu vara med om at skörda. Så samlas hela den johanneiska missionstanken i

det stora ordet i Joh. 12:32. «När jag blivit upphöjd från jorden, skall jag draga alla till mig». Apostlarna äro utsedda att vara förmedlare av denna Jesu dragning.

Sundklers uppsats är mycket intressant och full av uppslag. Den innehåller väl tankar som kunna diskuteras men ger å andra sidan otvivelaktigt en syn på Jesu missionstänkande, som är bibliskt riktig. Den kan vara värd ett tämligen utförligt referat. Sundkler börjar med att referera den rådande synen på Jesus och missionen, där namnen Harnack och Spitta äro de ledande, och slår fast att det gängse alternativet, partikularism eller universalism i Jesu tänkande icke får fatt på det väsentliga. Så genomgår han några begrepp med tydlig missionssyftning, nämligen Människosonen, ekklesia, bröllopssalen som skall bli full samt evangelium. Vid de tre första är det tydligt att Israel och judarna stå i centrum och icke hedningarna. Människosonen är sänd till Israel, kyrkan är Israels hus, det är Israels rest som skall fylla bröllopssalen. Nu menar emellertid Sundkler att just detta visar att begreppet Israel måste vara ett huvudbegrepp för hela den nytestamentliga missionstanken och ett begrepp med vid syftning.

I fortsättningen finner han att Jerusalem intar en märklig ställning i apostlatiden. Paulus insamlade en kollekt till de heliga i Jerusalem med motiveringen att denna församling hade en andlig särställning. Den första församlingen betraktade staden Jerusalem med särskilt varma och förhoppningsfulla blickar. Den var uppståndelsens och den skulle bli återkomstens stad. Genom en omfattande jämförelse finner han att i G. T. och i judendomen begreppet Sion fyller samma funktion.

Ur dessa utgångspunkter växer så Sundklers positiva syn på Jesus och hedningarna fram. Jesus hade som människoson bara en uppgift: «att göra Israels hus till kyrkans hus». Det innebar icke att han behövde bli missionär för egen del. Han sitter i centrum, och med den dragningskraft som centrum äger skola hedningarna komma till honom såsom de för profeterna skola komma till Sion. Textbelägg för denna uppfattning finner han i berättelserna om de vise männen samt i flera uttryck i Johannesevangeliet, särskilt kap. 12, där det talas om grekerna som kommo för att se Jesus. Också tempelreningen har samma centrala funktion. Genom att rena

templet renar Jesus världen. Det, som där sker, sker med och för det hela.

I sin doktorsavhandling «Vetekornet. Studier över individ och kollektiv i Nya Testamentet» har *Åke V. Ström* också kommit in på missionen. Ströms utgångspunkt är Joh. 12:20—33, där ju otivelaktigt missionen är med. Ström fullföljer där på sätt och vis den linje som Sundkler redan uppdragit. Under huvudsynpunkten av Jesu döds betydelse behandlas missionen. Ström säger därom: «Sprängningen av den etnisk-geografiska begränsningen i Jesu jordeliv genom Parakletens ankomst försiggår genom missionen, och denna framställes i fjärde evangeliet också som en direkt följd av Jesu död». Huvudordet anser Ström vara 12:32. Ström sammanfattar: «Jesu död är förutsättningen för hednamission och kyrkoenhet, varvid båda tänkas försiggå, resp. komma till stånd genom att enstaka individer inlemmas i kyrkans kollektiv» (s. 320 ff.).

Ett av den svenska teologiens värdefullaste och mest uppmärksammade bidrag till frågan om missionens teologiska motivering och förankring är professor *Anders Nygrens* uppsats i Svensk Teologisk Kvartalsskrift 1943 «Missionens plats i kristendomens centrum» (s. 113—126). Den uppsatsen har redan satt påtagliga spår i missions-tänkandet, och den ger bättre än mycket annat en bild av missionens ställning i svensk teologi av idag.

Nygrens resultat ligger utsagt i titeln. Här har verkligen missionen placerats i kristendomens centrum, och det har klart sagts ifrån att den hör till kyrkans självklara och mest centrala uppgifter. Jag skall försöka ge ett sammanträngt referat av denna mycket innehållsrika framställning.

Nygren utgår ifrån frågan: Vad är missionens budskap? Utan en sådan klarhet är ju allt resonemang meningslöst. Sedan evolutionismens uppfattning avvisats, ger Nygren svaret så: «Missionens budskap kan helt kort karakteriseras som korsets evangelium . . . Korsets evangelium — det är kristendomens egenart, det är sammanfattningen av kristendomens hela innehåll.» Stödet för denna syn har Paulus, kristenhetens förste missionär och teolog. Paulus ger sitt missionsprogram i orden: «När jag kom till Eder, mina bröder, var det icke med höga ord eller hög visdom som jag kom och frambar för Eder Guds vittnesbörd. Ty jag hade beslutat mig för att medan

jag var bland Eder icke veta om något annat än Jesus Kristus och Honom såsom korsfäst.» Här ges också ett missionsprogram för alla tider. Korsets predikan innebär nu dels och först en dom över varje mänsklig strävan, över alla religioner utanför Kristus, dels och därefter en nåd över all gräns. Nygren säger: «På samma gång som Kristi kors möter oss med den mest nedslående förkunnelse som kan tänkas: Det finns ingen väg till Gud, all Er strävan är fruktlös och till intet nyttig... så möter också där det mest paradoxala evangelium: där ingen väg finns, där har Gud skapat sig en väg.»

Denna grundsyn innebär för missionen två ting: dels ett bestämt och absolut avvisande av alla andra religioner än kristendomen, dels en stark och ofrånkomlig kallelse att bära ut budskapet om korset. Både kristendomens exklusivitet och dess universalitet ligger inneslutna i korset. «Den som har mött Guds kärlek vid Kristi kors, den som där fått alla de egna försöken och ansträngningarna tillintetgjorda och som fritt och för intet fått mottaga Guds kärleks gemenskap i Kristus vet att alla andra frälsningsvägar äro falska vägar, som i stället leda bort från Gud. Han vet, att vi aldrig komma till Gud, om Gud icke i Kristus hade kommit till oss.» All diskussion varför man skall komma till andra högststående folk med kristendomen får här ett fullödigt svar. Exklusiviteten bottnar ytterst i Kristi kors. Alla andra vägar äro falska frälsningsvägar, ty människan är där alltid mer eller mindre medagerande. (Inom parentes kan här tilläggas att denna syn helt stämmer med den som H. Kraemer ger uttryck åt i «Kristendomens budskap i en icke kristen värld»). Ur Nygrens centrala kristendomssyn växer fram en lika stark och central kallellesyn. «Evangelium har krav på att nå fram till alla folk och människor, emedan Gud genom detta banar sig en väg till människan.» I nåden ligger alltså själva kallelsen. Vägen är given genom Kristus, och den vägen gäller för alla.

Detta är huvudlinjen i Nygrens framställning. Det kan vara av värde att antyda ytterligare ett par tankar. I frågan om budskapets exklusivitet har han sagt ett klart och aktuellt ord: «Vi måste lära oss att icke betrakta allt vad religion heter som ett värde. Ty om man hyllar en dylik betraktelse, är det ute med missionen, ute med kristendomen. När Paulus möter de hedniska religionerna, säger han icke: Detta är något värdefullt, som kan göras ännu värde-

fullare genom att lyftas upp på kristet plan. Utan han säger: De ha bytt bort Guds sanning mot lögn och tagit sig före att dyrka det skapade före Skaparen.» I samband därmed hävdar också Nygren att vi ha all anledning att använda ordet hedningar.

Den andra tanken som är värd att anföra ger samtidigt Nygrens ställning till hela den stora debatten om kyrkofrågan. Han säger nämligen: «Vi måste lära oss att betrakta det kristna budskapet icke blott från inskränkt individualistisk synpunkt . . . det är evangeliets egentligaste uppgift att uttaga oss, som av naturen äro syndens och dödens trälar ur dödens våld, och införa oss i livets nya sammanhang».

En liknande utgångspunkt tar också den upsaliensiske systematikern professor *Hjalmar Lindroth* i sin uppsats: «Missionens plats i vår kristna tro». (Svenska Kyrkans Missionsstyrelses Årsbok 1946 s. 20—35). Lindroth börjar med en uppgörelse med den av-eskatologiserade kristendomssynen, där kampen mellan de två makterna, Guds rike och Satans rike, nedflyttas på ett mänskligt plan. I denna syn har missionen ingen plats. «Är det så, att detta att bliva och vara kristen ligger i den enskilda människans fria val, då kan missionen i sannig synas som ett otillbörligt intrång i den enskilda människans liv, där han ju själv har att välja och bestämma sig.» Då är ju också kristendomen en religion vid sidan av andra religioner. Också Lindroth betonar med skärpa att «hedendomen och all mänsklig religion hör denna världen och denna tidsålder till, vars signatur är mörker, synd, död, förgängelse och undergång».

Lindroth finner nu missionens plats i den kristna tron genom att placera Kristus i centrum. Han genomgår så dopet, nattvarden och Ordet och finner hur dessa samlas och få innehåll i kyrkan. «Såsom Kristus själv i sin heliga födelse, i sin korsdöd och uppståndelse, en gång kom med ljusets, rättfärdighetens och livets hela värld, till denna mörkrets, syndens, onskans och dödens boning, och såsom han i dopet, nattvarden och Ordet ständigt kommer pånytt, så är kyrkan orten för Gudsrikets ständiga inbrytande i denna syndens och dödens värld, där vi bo.» Och här är missionen. Missionen är kyrkan på vandring och frammarsch. Missionen är kyrkan i vardande och tillväxt. Missionen är Guds frälsningshistorias realiseranda bland människors barn.

Detta att missionen så totalt sammankopplas med kyrkan är högst betecknande för det teologiska tänkandet. Uppsvinget för missions-teologien är förknippat med det nya intresset för kyrkotankarna. Detta kommer till uttryck särskilt starkt hos *Anton Fridrichsen*, som i flera sammanhang sysslat med missionen, särskilt då dess ställning i Bibeln. Redan i «En bok om Kyrkan» lyste missionstankarna igenom i Fridrichsens bidrag. Hans karakteristik av kyrkan som eskatologisk, apostolisk och pneumatisk rymmer en missionssyn. Vid ett par andra tillfällen har Fridrichsen mera direkt tagit upp det bibliska missionsmotivet, nämligen i *Ny Kyrklig Tidsskrift* 1942, där han publicerade «Två missionsföredrag» samt i den förut omnämnda Missionsstyrelsens Årsbok 1946, där han skriver om «Missionens bibliska grund». Hans många friska och djupt bibliska tankegångar vore värda ett mycket mera omfattande referat än vad som här kan ske. Jag måste nöja mig med en sammanfattning av hans syn i några punkter:

1. Hela bibeln ger grunden för missionen. Fridrichsen har med stor kraft hävdad faran av den gamla *locimetoden* och i stället lyckats få fram missionens djupa förankring i hela bibelmaterialet. Särskilt viktigt är att han flyttar tyngdpunkten från Matt. 28: 18—20 till en rad andra ställen, hämtade inte minst från Johannes-evangeliet.
2. Gamla Testamentets missionssyn innehåller grunddragen i och ger bakgrunden åt det nytestamentliga missionsmotivet. Särskilt i uppsatsen «Missionens bibliska grund» utvecklar Fridrichsen det gammaltestamentliga materialet och drar upp de långa men tydliga linjerna från Gudsbegreppets tidigaste gestalt fram till exilprofeternas stora syner. Liksom hos Sundkler sättes begreppet Sion i medelpunkten, och det får ge nyckeln till hela frågans lösning.
3. Jesu missionssyn är djupt förankrad i hela hans tänkande. Genom att Jesus kallar sig Människosonen ser han sin uppgift gälla hela mänskligheten och förverkligar missionsprofetian. «Sin gärning i och för mänskligheten skulle han göra som Israels Messias. Först när han i Israel hade grundat sin ekklesia och genom sin död upprättat det nya förbundet kunde hedningarnas tider komma.»
4. Bibelns missionssyn är central. Det ordet har skyntat flera gånger i framställningen och har faktiskt blivit något av ett programord för den teologiska missionssynen. Detta betyder att missionsmotivet är centralt i hela bibeln samt inte minst i Jesu tanke och liv. Men

det betyder också att motivet utgår från ett centralt begrepp, Sion, Israel, Jesus, Guds rike, kyrkan. 5. Missionen är oupplösligt sammanbunden med kyrkan. «Kyrkan är frukten av Människosönens gärning på jorden, och kyrkans uppgift i tiden till Kristi parusi är att föra verket vidare, alltså utbreda kyrkan.» Enligt Nya Testamentets klara syn är missionens mål givet: att grunda kyrka där den icke finns. «En mission i biblisk bemärkelse måste ledas av den bibliska kyrkosynen.»

Till sist skulle jag vilja omnämna ett bidrag från en missions-tänkare som samtidigt stått i det praktiska arbetets tjänst, nämligen *Gunnar Dahlquist*. Han har skrivit en uppsats «Kyrka — mission — kyrka» (I Ordet och Kyrkan. Festskrift till L. M. Engström, Lund 1942, s. 24—44). Där samlas mycket av vad teologien lärt om missionen, och där ges en starkt motiverad missionssyn, som sammanfattas så: «Folkkyrkan med i missionsgärningen, missionsgärningen mynnande i folkkyrkan».